

NA
STIČIŠČU
DISKRIMINACIJ

**Spletno usposabljanje
o presečni
diskriminaciji**

3. Rasizem in etnična diskriminacija

Namen tega sklopa je spoznati osnovno besedišče in koncepte s področja »rase« in rasizma ter etnične skupnosti in etnične diskriminacije. Po zaključku sklopa boste:

- znali definirati osnovne termine glede kategorizacije ljudi v skupine, ki vodi do etnične diskriminacije in rasizma,
- razumeli pomen moči za vzpostavitev in vzdrževanje rasizma,
- razumeli osebne omejitve in prednosti za naslavljanje vprašanj etnične diskriminacije in rasizma.

3.1 »Rasa«

Koncept kategorizacije oseb v skupine si že spoznal_a. V tem se družbeni konstrukt »rase« v ničemer ne razlikuje. Ta zastarela razvrstitev ljudi v skupine, povečini na osnovi fizičnih značilnosti, na primer barve kože, je bila osnovana z namenom vzpostavitve hierarhičnega sistema za povečevanje neenakosti, nesoglasij, nasilja in marginalizacije nacij in regij.

Kategorizacija na podlagi »ras« ni fiksna, temveč se lahko spreminja v času, glede na lokacijo in obstoječi kontekst.

3.2 Rasizem

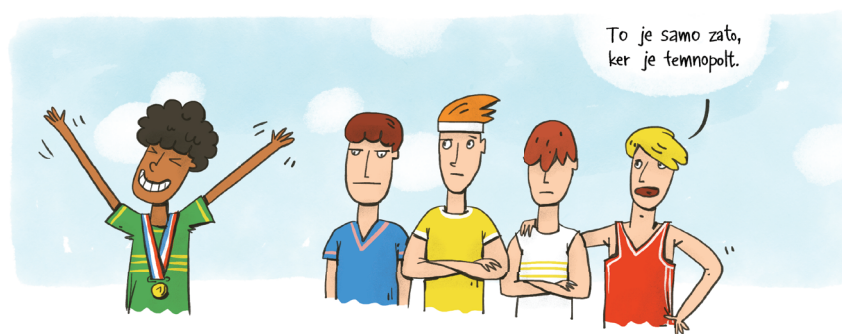
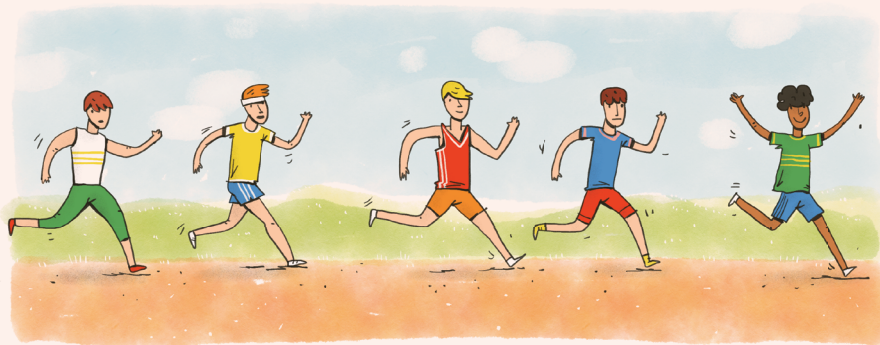
Posledica vzpostavitve družbene hierarhije, kjer so posamezniki obravnavani neenako na podlagi pripadanja določeni »rasi«. Ta vzpostavljena družbena hierarhija omogoča, da dominantna skupina z močjo izvaja sistematično diskriminacijo nad določeno skupino, ki ji pripisuje negativne lastnosti, istočasno pa dominantni skupini pripisuje pozitivne lastnosti in na tak način dviguje lastno samopodobo. Te pozitivne lastnosti veljajo kot ideal lepote, inteligence in racionalnosti.

Pomembno za razumevanje rasizma je, da to ni le rasna diskriminacija, temveč je diskriminacija s položaja moči.

Oblike rasizma:

- **Medosebni rasizem:** do njega pride, ko ima oseba »večvredne« skupine predsodek do osebe »manjvredne« skupine in jih na podlagi tega diskriminira. Obstaja na zavedni in nezavedni ravni. Mikroagresije na podlagi medosebnega rasizma se kažejo kot zavračanje, izključevanje, problematiziranje in podcenjevanje. Mikroagresije se pogosto normalizirajo in tako postanejo nepravilne.
- **Institucionalni rasizem:** politike, formalne in neformalne prakse ter kultura institucij, ki izključujejo manjšine iz enakih možnosti in priložnosti. Gre za rasizem, ki je ukoreninjen v delovanje naših družb. Zaradi institucionalnega rasizma učinki določenih politik in praks, na primer v zdravstvu, šolanju ali zaposlovanju, niso enakomerno porazdeljeni med osebe z močjo in osebe manjšinskih skupin.
- **Ponotranjeni rasizem:** ponavljajoče stereotipiziranje in diskriminiranje lahko privede do prevzema te stigmatizacije. Gre torej za ponotranjeno sovraštvo do sebe, osnovano na družbenih normah in stereotipih, ki jih ustvari dominantno prebivalstvo z močjo, da je diskriminacija upravičena, kar upravičuje dvom vase in nespoštovanje samega sebe.
- **Strukturni rasizem:** vse zgoraj omenjene vrste rasizma se med seboj prepletajo in dopolnjujejo v sistemski rasizem. S tem rasizem postane najbolj učinkovit, saj celotna struktura temelji na tem, da brani interese dominantne skupine in s tem ohranja tudi njeno moč. Rutinske prakse, v katere je prepreden rasizem, ga ustvarjajo in ponavljajo.

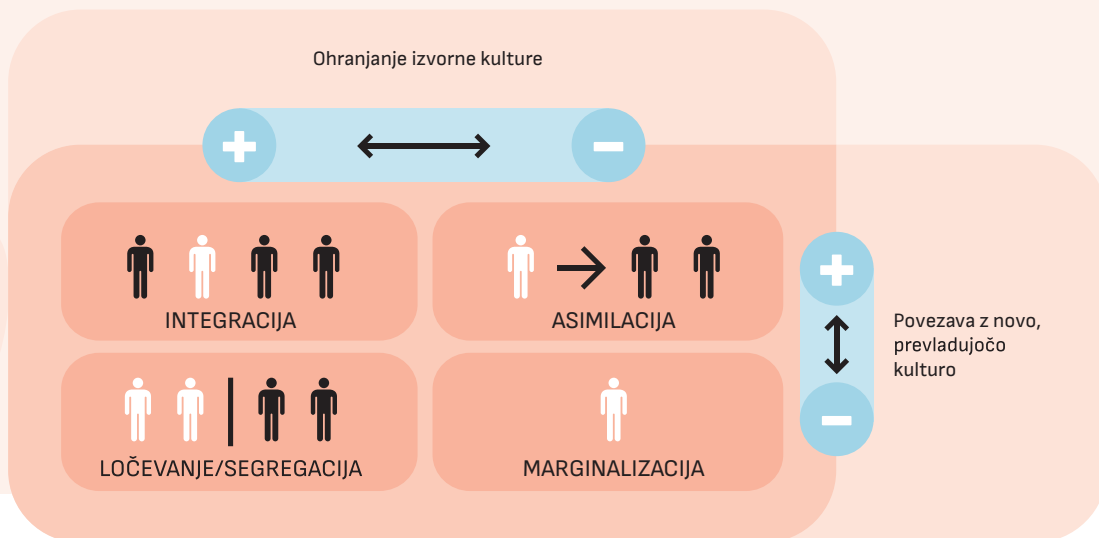
3.3 Etnična skupnost

Etnična skupnost se identificira ali je identificirana s strani drugih kot skupina ljudi, ki jih povezuje skupna kultura in drugi dejavniki, kot so jezik, skupna zgodovina, povezanost in vera.

Etnična skupnost ni enako kot narod, čeprav se lahko v določenih vidikih pokrivata. Narod naseljuje svojo domovino, ima svojo javno kulturo in določeno stopnjo avtonomije ter s tem želje po samoodločanju. Ni nujno, da ima narod lastno suvereno državo. Etnična skupina pa ponavadi nima politične oznake in tudi ne lastnega ozemlja in lastne javne kulture.

Etnične manjšine ali migranti etničnih skupin, ki niso prevladujoče prebivalstvo, se v svojem okolju soočajo s svojo etnično identiteto in identiteto družbe, v kateri se nahajajo. Etnične skupnosti si lahko želijo manj ali več stikov s prevladujočim prebivalstvom, lahko tudi v večji ali v manjši meri želijo vzdrževati ali opustiti lastne kulturne značilnosti. Glede na različne kombinacije ohranjanja posameznikove kulture in prilagoditve gostujoči družbi je možno razločiti med:

- **integracijo**, ki vključuje redne stike s kulturo prevladujočega prebivalstva, toda istočasno osebe do neke mere obdržijo svojo izvorno kulturo;
- **asimilacijo**, ki se zgodi takrat, ko osebe ne ohranjajo lastne kulturne dediščine in so v rednih stikih s kulturo prevladujočega prebivalstva;
- **ločevanjem/segregacijo**, ki obstaja takrat, ko se osebe izogibajo stikom s prevladujočo kulturo in ohranjajo svojo izvorno kulturo;
- **marginalizacijo**, ki nastopi v primerih, kjer je malo možnosti ali zanimanja za stike s kulturo prevladujočega prebivalstva.

Omenjeni procesi so vedno dvostranski. Tako prevladujoča kultura kot etnična manjšina sodelujeta v medkulturnem prostoru in v njem zavzameta držo, ki jima najbolj ustreza. Prilagajali in spreminjali naj bi se obe skupini. Toda žal moč ni enakomerno porazdeljena med skupinami, kar vnaša v vsako družbo svojo dinamiko. V najslabšem primeru etnične manjšine in osebe znotraj njih nimajo svobodne izbire glede vključevanja v medkulturne odnose.

3.4 Etnična diskriminacija

Etnična diskriminacija je drugačna in ponavadi slabša obravnava osebe določene etnične skupnosti, ki temelji prav na etnični pripadnosti. Diskriminacija se pojavlja na vseh področjih, med drugim med šolanjem, pri iskanju stanovanja, iskanju zaposlitve in nato na delovnem mestu, pri dostopu do storitev, tudi zdravstvenih. Kot posledica diskriminacije osebe etnične manjšine trpijo za mnogoterimi posledicami, med drugim za revščino, slabšim zdravjem, slabšo izobrazbo in nedostojnimi bivalnimi razmerami. Vse to pa spremlja tudi nizka stopnja vključevanja v procese odločanja na lokalni in nacionalni ravni.

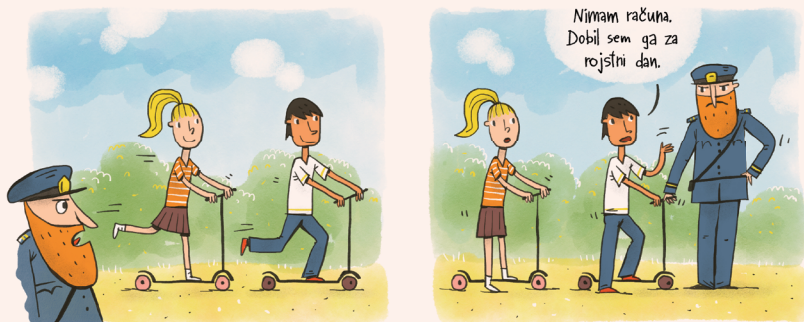

Diskriminacija proti Romom v EU

- Romi so s šestimi milijoni prebivalcev največja etnična skupina v Evropi. Raziskave kažejo, da je zaradi dolgotrajne diskriminacije in marginalizacije le 44 % romskih otrok vključenih v predšolsko izobraževanje in da se 68 % Romov predčasno neha šolati. 63 % Romov se ne izobražuje, ne dela in se ne usposablja. Le 43 % jih ima plačano zaposlitev.
- 80 % Romov živi pod pragom revščine, in sicer v zelo slabih socialnih in ekonomskih razmerah. Raziskave kažejo, da so v mnogih evropskih državah sistematično diskriminirani pri dostopu do čiste pitne vode in sanitacije.
- V Romuniji je bilo leta 2016 kar 68 % Romov v svojih domovanjih brez vodovodne napeljave. V Italiji, kjer Romi živijo v »nomadskih taborih«, so raziskave pokazale več obolenj otrok z astmo, drisko in bronhitisom prav zaradi slabe vodne higiene. V Sloveniji pred petimi leti malo manj kot polovica Romov v naseljih ni bila priklopljena

na javno kanalizacijo ali niso imeli urejene greznice, legalni priključek na električno omrežje pa je imelo okoli 60 % stavb v romskih naseljih.

- Raziskave iz leta 2023 kažejo, da se je 78 % Romov na Slovaškem in 73 % na Češkem soočalo z diskriminacijo pri iskanju zaposlitve. 85 % Italijanov in 66 % Francozov nima pozitivnega mnenja o Romih. 1 od 5 Romov v EU je bil žrtev rasistično motiviranih kaznivih dejanj.

3.5 Razmislek o rasizmu in etnični diskriminaciji

Predstavlja si naslednje dogodke in razmisli, če gre za primere rasizma.

1. Belopolti Slovenec se pogovarja z osebo druge generacije s kitajskimi koreninami: »O, kako lepo govoriš slovensko! Od kod pa si?«
2. Temnopoltega moškega vsaj desetkrat na leto ustavi policija in od njega zahteva osebne dokumente.
3. Migranti in osebe iz etničnih manjšin so se v času covid-19 soočali z višjo stopnjo smrtnosti kot belopolto prebivalstvo številnih držav v EU.
4. Temnopolta oseba uporablja kozmetične proizvode za beljenje kože in si trajno ravna lase.
5. Temnopolta oseba vstopi v trgovino, varnostnik_ka ji ves čas sledi, dokler ne odide iz trgovine.

Odgovori:

1. Gre za primer mikroagresije, kjer belopolta oseba daje drugi osebi jasno sporočilo, da ni slovenskega porekla, da je tujec_ka in da ne sodi v ta prostor.
2. Gre za primer sistemskega rasizma, konkretno za rasno profiliranje, ki temelji na barvi kože. Nezavedna pristranskost, stereotipi in predsodki posameznih policajev_istk so okrepljeni s strukturnim prepričanjem, da se nasilje odvija v vakuumu in ni pogojeno s socialno-ekonomskimi in družbenimi dejavniki.
3. Gre za primer institucionalne diskriminacije. Družbeni dejavniki zdravja ljudi vplivajo na zdravstveno stanje posameznika_ce in skupnosti. Migranti in etnične manjšine so pogostejše kot belopolto

prebivalstvo zaposleni v skrbstvenih poklicih (zdravstvo, domovi za ostarele), v slabše plačanih službah, v prekarnih zaposlitvah ali so samozaposleni. Prav tako pogosteje živijo v večjih skupnostih ali z več osebami v manjših prostorih. Pogosteje imajo nižjo funkcionalno zdravstveno pismenost zaradi slabšega obvladanja jezika, kar je v času zdravstvene krize pomenilo še dodatno oviro. V primeru neurejenega statusa pa so se zdravstvenih ustanov izogibali zaradi strahu pred izgonom. Raziskav v Evropi glede vpliva rasizma na zdravje migrantov in etničnih manjšin (ne v času kriz) je zelo malo. Tiste obstoječe pa kažejo, da tudi v nekriznih časih rasizem, ki je prisoten v zdravstvenih sistemih, znatno zmanjšuje zaupanje migrantov in etničnih manjšin v zdravstveni sistem. Žal pa zaradi manka raziskav ni moč določiti, če je rasizem povečini medosebni ali obstaja tudi institucionalni rasizem.

4. Gre za primer ponotranjenega rasizma, kjer oseba poskuša ustvariti bolj belopoltni videz, ki na podlagi definicij dominantne skupine velja za ideal lepote.
5. Gre za primer rasne mikroagresije, kjer je temnopoltna oseba vnaprej označena za nevarno, ki bo kradla, za kriminalca. Sporočilo je tudi, da je ta oseba revna in da ne sodi v prostor, v katerega je zašla.

Rasizem se reproducira zaradi stereotipov, predsodkov in nezavedne pristranskosti, tako kot tudi pri ostalih oblikah diskriminacije. Še posebej v nekaterih državah Centralne in Vzhodne Evrope, denimo Romuniji in Sloveniji, prevladuje prepričanje, da rasizem ne obstaja, bodisi zaradi manka kolonialistične preteklosti ali majhnega števila ne-belopoltnih oseb v državah. V Italiji je stanje nekoliko drugačno: raziskave iz leta 2023 so pokazale, da 22 % vprašanih verjame, da so migranti iz Afrike pogosto žrtve rasizma, 48 % pa jih je bilo mnenja, da so bili žrtve zelo pogosto.

V vsakem primeru je potreben razmislek glede lastnih izkušenj in dojemanj, vezanih na »raso« in rasizem:

- Kdaj sem prvič opazil_a, da po tem svetu hodijo osebe različnih barv kože in drugih fizičnih značilnosti?
- Če se je to zgodilo v otroštvu, kako si si razložil_a te razlike med osebami, ti je pri tem kdo pomagal?
- Če se je zgodilo, ko si bil_a že starejši_a, kakšne občutke si ob tem občutil_a?
- Kakšne izkušnje si imel_a kot otrok z osebami, ki so bile drugačne od tebe? In kot odrasla oseba?
- Ko si bil_a otrok, se je s teboj kdo pogovarjal o raznolikosti in rasizmu? Kako se o teh temah pogovarjaš z drugimi kot odrasla oseba?
- Koliko vzornikov_c različnih »ras« se pojavlja v tvojem vsakdanu (v politiki, v filmu, v knjigah, v umetnosti, arhitekturi, v znanosti ...)?
- O čem misliš, da lahko govoriš, če te bodo mladi_e spraševali_e glede rasizma? Misliš, da imaš dovolj znanja? Misliš, da bi ti znalo biti ob kakšnem vprašanju neprijetno ali bi se ga raje ognil_a in naredil_a, da se ni nič zgodilo?

Naslavljanje strukturnih in sistemskih neenakosti, kot je tudi rasizem, zahteva pogum, saj:

- se je težkim temam lažje izogniti, kot o njih govoriti;
- se o njih odkrito in spoštljivo pogovarja peščica oseb;
- ker se moraš pri tem soočiti z lastno nezavedno pristranskostjo;
- ker drugi lahko opazijo tvojo nezavedno pristranskost;
- ker pogovori lahko sprožijo mnoga čustva (pasivnost, žalost, jezo, sram, nepredvidljivo reakcijo) mladih oseb in nisi prepričan_a, če jih boš lahko naslovil_a na primeren način.

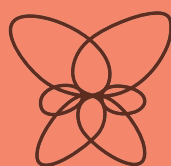
Morda lahko pred pričetkom pogovora skupaj z mladimi določiš osnovna pravila, ki jih morajo vsi_e upoštevati in ki zagotavljajo spoštljiv odnos in občutek varnosti.

Predstavljalj si naslednje situacije in razmisli, če gre za primere etnične diskriminacije.

1. Učiteljica je dečka večinskega prebivalstva opozorila, naj se ne druži s sošolcem, pripadnikom etnične manjšine.
2. Šolska psihologinja je dekletu priporočila, naj se namesto na gimnazijo vpiše na strokovno srednjo šolo, ker se piše na »iç«.
3. V času covida-19 so mnoge Rome obtoževali širitve virusa v državah Vzhodne Evrope.

Odgovori:

1. Gre za primer »mehke diskriminacije«, osnovano na predsodkih učiteljice. Mehko diskriminacijo je težko dokazati, a ima na posameznika_co dolgoročne posledice.
2. Gre za primer diskriminacije na podlagi etnične pripadnosti, ki je dekle postavilo v manjvrednostni položaj, zaradi česar se je odločila za vpis proti lastnimi željami.
3. Gre za diskriminacijo na podlagi etnične pripadnosti, ki v ničemer ni osnovana na dejstvih.

NA
STIČIŠČU
DISKRIMINACIJ

Vsebina je del e-usposabljanja Presečna diskriminacija v mladinskem delu, ki ga je pripravil Forum za enakopraven razvoj v sodelovanju s projektnimi partnerji Zavod Global, Nosotras Onlus in Asociatia Pro Democratia.

Glavni avtorici: Ana Kalin in Patricija Škornik Vrtič

Urednica: Darja Sekula Krstič

Jezikovni pregled: Grens-Tim, d.o.o.

Ilustracije: Jaka Vukotič

Oblikovanje: Mrož d.o.o.

Financirala Evropska unija. Vendar so izražena stališča in mnenja zgolj stališča in mnenja avtorjev_ic in ne odražajo nujno stališč in mnenj Evropske unije ali Nacionalne agencije. Zanje ne moreta biti odgovorna niti Evropska unija niti Nacionalna agencija.